No. 2.

AUGUSTUS 1909.

HOLLANDSCH·ZUID·AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHE VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan, die onze vaderen een eeuw geleden begaan hebben, door alle verbindingen met onze stamverwanten op geestelijk en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEBEEK

Het is ons niet minder om Nederland zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

Leden der Ned. Zuid-Afr. Vereeniging zijn zij, die een jaarlijksche bijdrage betalen van ten minste DRIE gulden. Aanmeldingen bij den Secretaris der plaatselijke afdeelingen of bij den Secretaris van het Hoofdbestuur, Damrak 95, Amsterdam.

HOLLANDERS EN AFSTAMMELINGEN VAN HOLLANDERS.

Na de Conferentie tot revisie van het grondwet-ontwerp voor de Unie van Zuid-Afrika, is te Londen ook bijeengekomen een conferentie ter bespreking van de maatregelen, die kunnen genomen worden om het Britsche Rijk tegen aanvallen van buiten te verdedigen. Zoo heet het officiëel. In werkelijkheid is deze Defensie-Conferentie zwaar van oorlogs-mogelijkheden, daar iedere Britsche conferentie, die beraadslaagt, met het oog gericht op de wassende militaire kracht van andere staten, over het behoud van haar hegemonie ter zee en afweer van commerciëele en industriëele concurrentie, uit-den-aard offensief moet zijn.

Aan deze Defensie-Conferentie nemen ook deel GEN. SMUTS en de heer ABRAHAM FISCHER, als afgevaardigden van Hollandsch-sprekend Zuid-Afrika. De opening der Conferentie werd voorafgegaan door eenige feestelijkheden, o. m. een groot feestmaal, waarbij veel is geredevoerd, waar ook een redevoering is uitgesproken door GEN. SMUTS. Deze laatste redevoering is in velerlei opzicht merkwaardig. Ten eerste, omdat de spreker zeer duidelijk heeft verklaard, dat Zuid-Afrika eigenlijk alleen als belangstellende bij de Conferentie is vertegenwoordigd en zich nog niet verantwoord acht, met het oog op de komende politieke veranderingen, om mee-te-werken in het ontwerpen van besluiten. Vervolgens, omdat GEN. SMUTS onomwonden heeft uitgesproken, dat Engeland, mocht het voornemens zijn, met andere volken botsingen uit-te-lokken, niet behoeft te rekenen op eenigerlei actieven steun uit Zuid-Afrika, omdat Zuid-Afrika, geleerd door droevige ondervinding, bewust van haar eigen belangen, niets anders wenscht dan vrede met gansch de wereld. Eindelijk, omdat hij, door bijzonder den nadruk te leggen op de afkomst der Boeren, Engeland heeft gewaarschuwd, dat van een „Dietsch" volk geen optreden tegen „Dietsche" stamverwanten is te verwachten.

GEN. SMUTS wees er op, dat de Engelschen, niettegenstaande hun vele oorlogen, niet weten, wat oorlog is. „De laatste, die met een vreemd leger in Engeland was geland, was wel een Hollander, die de beste van al hun Koningen in het verleden was geworden en de vader werd van verantwoordelijk bewind in dit Koninkrijk. Eeuwen later werd dit groote geschenk terug gebracht aan de afstammelingen der Hollanders in een ander deel der wereld — met rente op rente. Sedert de dagen van Willem van Oranje had geen buitenlandsche vijand ooit zijn voet op de Britsche eilanden gezet — een

zeer gelukkige omstandigheid. Maar de afstammelingen der Hollanders hadden in een ander deel der wereld geleerd, wat oorlog beduidde; zij wisten uit feitelijke ondervinding, wat het beteekende, een buitenlandschen vijand in hun midden te hebben en zoo goed zij konden te strijden voor eigen huis en land. Hij twijfelde er niet aan of, als slechts een klein gedeelte van die ondervinding kon worden overgedaan aan de bewoners van het Vereenigd Koninkrijk, althans eenigen hunner wijzer zouden worden. Hun waren de afschuwelijke oorlogstoestanden, die Zuid-Afrika had doorgemaakt, gespaard gebleven".

Dit is een waarschuwing, die, dit weten wij nu wel, in Engeland spoedig zal vergeten worden, doch die voor ons althans dit beteekenisvolle heeft, dat GEN. SMUTS, die zich, minder dan welke verantwoordelijke Afrikaner ook, weinig door sentiment alleen in zijn politiek laat leiden, sterk gevoelt de banden van verwantschap, die het Afrikaansche volk verbinden met niet-Britsche volken.

Die verwantschap erkennend, wetend ook in het algemeen al de ellende van oorlog – in Zuid-Afrika spoedig omslaand in burger-oorlog – op eigen gebied, weigert hij, zich mee te laten sleepen door een politiek, die, de vrucht van vrees voor niet-Britsche industriëele en commerciëele concurrentie, niet anders dan oorlog *kan* baren, waarin Zuid-Afrika, zoo ze daarin werd verwikkeld, volken, haar nader verwant dan het Britsche, zou moeten bestrijden.

Door in dit verband op de Hollandsche afkomst der Afrikaners met zooveel nadruk te hebben gewezen, heeft GEN. SMUTS zijn volk een grooten dienst gedaan.

Een fraaie hofstede, in Kaapsch-Hollandsche renaissance-stijl, in het Kaapsche Schier-eiland.

INSCHIKKELIJK.

Onlangs werd door den heer Reitz, gewezen President van den Oranje Vrijstaat en gewezen Staats-Secretaris van de Zuid-Afrikaansche Republiek, een rede uitgesproken, in het Afrikaansch, over den aard van den maaltijd. Hij keurde 't o. m. af, dat in deze de Afrikaners zooveel meegaandheid toonden, ter illustratie van welke deugd, die bij onze zuidelijke stamverwanten dikwijls in haar tegenovergestelde omslaat, hij de volgende anecdote aanhaalde: –

„Inskikkelik wees in alles goed en wel, solang als dit op ondergeskikte punte plaas vind, maar nie als dit 'n levenskwestie betref. Dit herinner mij aan die inskikkelikheid van 'n veldkornet in die Transvaal. Hij wou graag Volksraadslid word en wou dus alle partije plesier. Eén dag was daar 'n dispuut o'er die vraag of 'n seker os runderpest had of longsiekte. Die veldkornet moes beslis; toe gaat hij op 'n miershoop sit en seg: „lei die os hier voorbij". Hulle lei die os voorbij. Hij sê: „lei hom nòg 'n slag voorbij". Eindelik gee hij uitspraak en verklaar, dat die bees het runderpest in sij agterlijf en longziekte in sij voorlijf!"

„GETROOS".

Een anecdote, zooals door oud-President Reitz te Stellenbosch verteld: –

Die fout is, dat ons Afrikaners dikwils te verdraagsaam en getroos is. So vertel 'n man mij, dat hij eens 'n boer nabij Pretoria vraag: „Wel, oom, hoe gaat dit nog?" „Ja, mij kind", seg die ou heer, „wat sal ik jou sê. Mij ou vrouw is dood in die kampe; die Kakis het mij huis afgebrand; die sprinkhane het al die gras opgevreet; mij beeste is almal dood aan die runderpes en die haal (hagel) het al die vrugte afgeslaan; maar verder gaat dit goed".

Onthulling door Cons. Gen. F. M. Knobel van den gedenksteen der Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Vereeniging, ter gedachtenis aan de in den oorlog gevallen Nederlanders en Oud-Nederlanders aan de Hollandsche Kerk te Pretoria aangebracht, in het bijzijn o. m. van de leden der Synode dezer kerk.

VAN RIEBEEK'S NATURELLEN-POLITIEK.

Gedurende de behandeling van de ontwerp-grondwet voor de Unie van Zuid-Afrika *werd door de Afrikaners en hun vrienden eigenlijk slechts van één zijde ernstig gevaar geducht, n.l. van den kant van die Engelschen, die zich verbeelden, door de Voorzienigheid te zijn aangesteld om de gekleurde barbaren van alle deelen der wereld te beschermen tegen barbaarsche blanken. Die groep van Britsche eiland-bewoners is reeds zoo dikwijls oorzaak geweest van strijd en verwoesting, dat ook thans goede reden bestond om over hun „eigenaardigheden" bezorgd te zijn. Daar het meerendeel van deze barbaren-vrienden nooit met een kleurling in diens eigen omgeving is in aanraking geweest en het wetboek (ongeschreven), waarin de verhoudingen tusschen blanken en barbaren b.v. in Zuid-Afrika worden geregeld, hun geheel onbekend is, is hun door politieke intriganten gemakkelijk aan het verstand te brengen, dat althans de Hollandsch sprekende Afrikaners de gekleurde „broeders" behandelen op een wijze, waarover elk humaan Christen verontwaardigd behoort te zijn. Tegen zulke opvatting te protesteeren, baat in den regel niet veel. Intusschen kan het voor de vrienden der Afrikaners, die niet steeds geneigd zijn, alles, wat den Zuid-Afrikaanschen blanke betreft, op het ongunstigst te beoordeelen, van nut zijn te weten, hoe zich de Afrikaansche naturellen-politiek in den loop der eeuwen heeft ontwikkeld. Aan het begin van deze ontwikkeling staan natuurlijk de eerste gebeurtenissen, die zich in de dagen van* Van Riebeek's *landing aan de kust van Tafelbaai hebben afgespeeld. Het naïeve* Daghverhaal *van den Commandeur zelf geeft in deze weer zeer opmerkelijke en beteekenisvolle inlichting.*

Op den 9den April maakt Van Riebeek *in zijn journaal melding van het „afsteken" van het fort, dat hij in opdracht had te bouwen. Dien zelfden dag werd heel wat materiaal en gereedschap aan land gebracht, zoodat van den volgenden dag kon worden geschreven:*

Den 10en April. Mooi warm weer, is gem. Riebeek 's morgens vroeg naar land gevaren, alwaar het volk met schoppen, spaden, pikken, houwelen en kruiwagens heeft beginnen aan 't werk te stellen, bevindende de aarde zoo mul, dat kwalijk vaste wallen zullen kunnen maken, en alhoewel veel kreupelbosch tusschen de aarde in arbeidde, zoo is echter beduchtelijk door harde regen vrij afregenen zal, ten ware wij bekwaam land vonden tot zoden, om van buiten tegen aan te zetten, daar wij eerstdaags, het noodige eerst in trein gebragt hebbende, na uit zullen zien, hebbende dezen dag nog genoeg te doen gehad, om gedeelte van de graften af te trekken, die aan de eene punt in de rivier komt te vallen, en alzoo verhopen heel rondom te leiden; item het volk in orde aan het werk te stellen, alzoo zeer weinige daaronder vinden, die haar zulks verstaan.

Omtrent den middag kwam een klein troepje van omtrent negen of tien wilden van Saldinia *[Saldanha-baai]* aan, tegen dewelke zich de Strandloopers *[een kleine horde van wilden, die door* Van Riebeek *aan de Baai werd ontmoet, door hem later Hottentots genoemd, doch waarschijnlijk een bende Boschjesmannen]*, die dagelijks met vrouw en kinderen bij ons aan de tenten zitten, in defensie stelden, met zulken couragie en furie daarna loopende met hassegaayen, pijl en bogen, dat wij genoeg te doen hadden hen te stuiten, hebbende hunne vrouwen naar het gebergte gejaagd; deshalve de schipper Jan Jansen Hoogsaat, met onzen korporaal, nevens eenige gearmeerde soldaten tusschen beide lieten trekken, dewelke omtrent een halve goteling schoot van ons af zijnde, en de inwoners digt bij een in postuur van bataille staande, een bestand tusschen dezelve door

gem. schipper is getroffen, zulks dat dezelve den ganschen dag vredig met elkanderen omtrent onze tenten zich onthielden, en die van Saldinia door teekenen en vele gebroken Duitsche *[Hollandsche]* en Engelsche woorden (apparent van het verongelukte Haarlem's volk geleerd en onthouden) te verstaan gevende, voor koper en tabak binnen korte dagen beesten en schapen zouden brengen, daar wij hen ruimelijk en met goed tractement *[onthaal]* toe aanmaanden . . . .

Den vorigen dag had hij bovendien een dagorder uitgevaardigd, ten aanzien van de wijze, waarop zich zijn onderhoorigen aan land hadden te gedragen, waaraan wij het volgende ontleenen:

JAN VAN RIEBEEK, Opperkoopman en Opperhoofd, wegens de Ed. Heeren Bewindhebberen van de generale Nederlandsche geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, over derzelver te maken Fortresse, Schepen en ommeslagt, mistgaders hare Ed. te verkiezen possessie aan Cabo de Boa Esperance, en bijhebbende Raad, doen te weten:

...Ende vermits in zoodanige en onze te beginnen zaak, inzonderheid omtrent de wilde natie van dat land, zeer brutaal wezende, met groote voorzigtigheid dient geprocedeerd en inzonderheid naauw toegezien, dat wij in alles wel op hoede en in postuur van defensie mogen wezen, mitsgaders bij ons ofte de onze aan die natie geen oorzaak van misnoegen gegeven, maar integendeel alle vriendschap en minnelijkheid betoond, en alzoo door onzen lieftalligen omgang dezelve tot onze correspondentie genegen gemaakt worden, ten einde door dit middel te meerder toevoer van allerhande vee te bekomen, en te minder moeite van hen komen te lijden in onze plantagie, en aldaar te cultiveren en aan te kweeken tot verversching van Comp. heen en weder navigerende schepen, 't geen voor eerst het principaal oogmerk van onze Heeren Principalen is, en wat meer met er tijd tot dienst van de Compagnie.

Zoo is het, dat wij.... deze navolgende artikelen placaatsgewijze ten fine voorsz. te concipieeren.... te pronuntieeren en affigeren ter plaatse en zoo zulks enz. namentlijk:

....alzoo deze wilde natie vrij stout, diefachtig en gansch niet te vertrouwen is, zal ieder wel toezien, dat zijn geweer en werktuig, hetwelk hem toebehoort en daarop hij (is) gesteld, zij wel bewaard, ten einde hem zulks niet van de wilde ontstolen wordt, alzoo wij in geene deelen, noch uit eenige consideratie begeeren, dezelve daarom aan iemand buiten ons voorweten en consent nagejaagd, geslagen, ja eenig bang gezicht gegeven worde, maar zal ieder zijn gestolen geweer of gereedschap tot eene amende op deszelfs rekening gesteld, en voor zijne onachtzaamheid met 50 slagen voor een paal gelaarsd worden, en daarenboven zijn wijn rantsoen agt dagen lang missen, of zoodanige andere zwaardere straf genieten als de wettigheid van zaken zal vereischen.

En zoo wie derhalve van de inwoners kwalijk bejegend, slaat of stoot, het zij hij gelijk heeft of ongelijk heeft, zal in het aanzien van denzelven met 50 slagen gelaarsd worden, opdat zijlieden daaraan mogen bespeuren, zulks tegen onzen wil zij, en wij genegen zijn om met hen in alle minnelijkheid en vriendelijkheid te corresponderen, volgens den last en de oogmerken van onze Heeren Principalen. Waarom de schild- en andere wachten bij dezen wel expresselijk gelast worden daarop ook te helpen toezien, of zullen, onder haar gezicht het kwaad doen aan de wilde gedogende, dezelfde straf als de handdadigers schuldig zijn.

Wordt ten dien einde een iegelijke serieus vermaand en gelast, dezelve alle vriendelijkheid en lieftalligheid te bewijzen, opdat zij met er tijd door onzen minnelijken omgang tot ons te eerder gewend en genegen gemaakt mogen worden, om alzoo tot onzer Heeren Principalen oogmerk te geraken. Mits nogthans dat elk make wel op zijn hoede te zijn, zonder zich onder hen zoo verre te begeven of te vertrouwen, dat zij iemand van de onzen mogten meester worden en massacreren of wegvoeren.

Enz...

Kerk der Ger. Gem. te Pretoria, nog vóór den oorlog gebouwd. De wagens en tenten zijn van kerkgangers, die „nachtmaal" komen vieren.

DIE LIED VAN DIE OSSEWA

door TOTIUS.

Er is het geklap der zweep,
en het geluid van het bulderen der raderen. Nah. 3 : 2.

Hoor, hoe sing ik mijn lied op die osse se pas
met mijn klanke dan skel, dan weer diep in die bas.
Op die straat, so gelijk, word mijn klank nog gesmoord,
maar daar vér op die grootpad, dáár word ik gehoord;
en ik sing, met geweldige stem, mijn geluid
o'er die wije, die luistrende grasvlaktes uit.

Op mijn lied was die bruigom so wonderlik trots
als mijn wiele so rammel o'er kliprug en rots. —
In sijn hande geklem, net 'n vlagpaal gelijk,
rijs die sweepstok omhoog om na vore te kijk;
of bij nakend gevaar, op mijn welvaart bedag,
dan weer skielik te daal met 'n knallende slag,
waar die osse van beef en mijn wiele van raas,
wijl die bruigom meteen op die tou-ketting blaas.
Onse drieklank, verenigd in innige band,
was die skoonste gesang van die trekker sijn land.
Ja ik trok met hom same die land in gesig,
waar ik, troue gesel, hom sijn taak sou verlig.

Vóór 'n wiel het gerol in die wereld nog wild,
het mijn klank die gebrul van die leeue gestild.
Vóór 'n pad was gebaand in die woeste verskiet,
song ik reeds als verwinnaar mijn vorslike lied;
en ik het met die trekker mij singend verblij,
of in lijde dof klagend sijn psalm begelij;
en sijn vrou met haar kind, in mijn tentjie ter rus.
bij die naglike tog, ik in slaap het gesus.
En als hul na die moord van Dingaan het getreur,
het mijn troostende stem weer hul siel opgebeur.

En nou weer val mijn lot in 'n dag so vol kwaad,
want die trekker sijn seun het sijn plaas moet verlaat.
En ik, arme, nog lewend, het agtergeblij
om nou weer met sìjn vrou en sìjn kinders te lij.
Maar mijn stem is al hees, mijn geluid al so dof,
na die jare van worstling met sonbrand en stof.
Nou ik rol na die kamp, word mijn stem doodgesmoord
deur 'n aaklig geklaag, uit mijn tentjie gehoord!

Nee, mijn stem nie alleen, maar van honderde nog,
soos ons saam word verknog tot die treurende tog;
en ons trek, soos 'n lange begrafenisstoet
'n begraafplaats traag-slepend sal trek in gemoet.

Uit: *Bij die Monument.*

Treurwilgen, door Afrikaners gaarne geplant op waterrijke gedeelten van hun plaatsen en dorpen. Gezegd wordt, dat deze wilgen afkomstig zijn van stekjes, van den boom op het graf van Napoleon te St. Helena gesneden.

LIEFDE EN PLIG,

Afrikaansch Tooneelspel in vier Bedrijwe,

door J. F. E. CELLIERS.

Als speciaal bijvoegsel van *De Ploeg*, een Nederlandsch maandschrift (uitgave van de *Wereldbibliotheek*), is onlangs een belangwekkend werk van den Afrikaanschen dichter Jan Celliers verschenen, waarvan de titel hierboven is afgeschreven. Om meerder aandacht op dit heel bijzondere werk te vestigen, geven we van den inhoud hieronder een kort overzicht, met overname van een paar treffende plaatsen. Het spel speelt gedurende en kort na den oorlog.

Petrus van der Gaart is een welgesteld dorps-Afrikaner, een van het soort, dat alleen leeft voor eigen, heel laag-bij-de-grondsch genot: materiëele welvaart en overigens rustige rust, zonder iets te gevoelen voor nationale idealen. Hij heeft een dochter, Magreet, en een zoon, Hendrik. Magreet koestert liefde voor een jongen Afrikaner, Berend Ras, liefde die „Himmelhoch jauchzend" geuit wordt op de volgende, ietwat rhetorische wijze:

„Bemin te wees en te bemin, O God,
Geen gawe nog so heerlik, groot en skoon;
O, in die bors so'n hemel te voel lewe,
Te groot, te magtig v'r so klein bestek!
Dit klop, dit swel, of 't die band sou breek
Als nie met ruime hand en volle maat
Die rijkdoms owervloed word uitgestrooi
En meegedeel aan almal om ons heen.
Te kort die dag, te klein die spanne tijds
Om soveel heils te bêre [1]) en te verlewe;
Maar skaars het 's nags die vaak [2]) uit medelij
Die soete pijn se woeling stil gemaak,
Of d'eerste môre-straal [3]), vol sorge ook
Dat so'n besit te lang vergeet sal blij,
Kom haastig weer om d'ooglee op te lig,
Jaloers om d'eerste glimlach op te vang
Wat nieuw besef van blij besit weer breng;
En op die jonge loof se môre-asem,
En op die voorjaarsdag se bloesem-geur,
Kom soo die rijke vloed in golf op golwe
Tot hijgend so mijn bors die gloed ontstraal.
Hoe skijn 'n son wat nie v'r hem mag lig nie?
Die windje swijg wat nie van hem mag praat;
Maar O, dan swel die stilte vol van blijheid
En strooi haar o'ervloed uit o'er veld en rande
En verf die awendwolkies rooi en goud
En vul die nag s'n wije stergewemel.....
Is 't ik, is 't ik wat soveel skats ontvang?!
So vraag mijn hart en kan 't haast nie g'lowe.
Te veel! Te veel! En om die owerwig
Weer goed te maak, moet soms 'n tranevloed
Verlossing breng en nieuwe kragte gewe.
Die goue ring en steentje is van hem.
O, 'k breng 't aan m'n lippe duisendmaal;
'n Hart so trouw als goud het ik gevonde!
So sal geluk m'n lewe trouw ook blij.

Maar de oorlog, die op het punt staat uit te breken! Oom Pieter wenscht naar de Kaap uit-te-wijken, wil

Berend mee-nemen, samen met zijn kinderen. Wat zal Berend doen? Staan voor zijn vaderland? Vluchten met zijn geliefde? Doet hij 't eerste, dan verliest hij zijn bruid. Doet hij 't laatste, dan verliest hij zijn eer. Magreet, gedachteloos eerst, smeekt hem mede te gaan, doch als het blijkt, dat Berend sterk zijn plicht gevoelt, wordt ook in haar het plichtsbesef wakker en dient dit, om haar bewondering voor Berend nog te vergrooten:

Mijn held, mijn Bêrend! Hoe kon ik tog denk
Dat hij, dat hij sijn pligte nie sou ken,
Bij mij sou blij in lamme rus en weelde,
Die strijdperk sou ontvlug waar broeders lij?
Ken ik hem dan so min? Ach nee, ach nee:
Die noodkreet van m'n hart was dit alleen
Wat tog so lief het, O, en bijna sterf van angs
Als net maar die gevaar van verre dreig.
Die oog vol vuur en moed is mijne, mijne!
Die lippe, vol veragting so geplooi
V'r al wat laag en klein en kruipend is.
So rijk is ik, so rijk, so rijk, —

Magreet heeft een ander minnaar, Freek Terblans, die ook op commando moet, maar, in aard met Oom Pieter overeenkomend, liever de kat uit den boom kijkt, dan zijn vingers brandt. Hij tracht Berend op zij te werken, en maakt van diens plichtsbesef gebruik, om hem geheel en al bij Oom Pieter onmogelijk te maken. Hij weet den laatste over-te-halen, niet per trein naar de Kaap te gaan, doch per rijtuig, langs een omweg, over de grenzen te vluchten. De slimmerd weet den weg zoo te kiezen, dat Oom Pieter dan in handen moet vallen van de grens-wachten, die onder bevel staan van Berend Ras. Deze is nog niet geheel verzoend met zijn lot.

Hier staan ik op die tweesprong van mijn lewe:
Daar lê die weg van ere, steil en lang,
Wat mo'elik tot 'n vroege dood mij voer
Of tot die oue dag berg-opwaarts lei, —
En daar die tuin van o'ervloeds rus en weelde
Met ope hek, wat lok om in te tree;
En voor m'n oge hang die rijpe vrug,
V'r mij, v'r mij, als ik maar net wil neem.
Wat wag ik nog, wat vra ik van die lewe?
Die beetje eer, wat is 't hier tog wêrd?
Die lewe is kort, en ons, wat is ons meer
Als 'n handvol stof wat in die graf verdwijn
En wat na weinig tijds vergete is......
Wie ken die name nog, wie praat van die,
Wat al die eeuwe ons daar is voorgegaan,
Wie denk hier om te prijs, en wie blameer
Waar deug als skuld in selfde nag verdwijn?
En is die diens van eere groot en skoon
En rijk die loon, aan krag en sielevrede,
Is dit nie selfsug wat die loon begeer
Als smart van ander harte dit betaal?
En 'k sou die liefste wat ik het verskeur......
Vergewing, Margareet! Ik kom, ik kom!

Doch een oude Boer, Japie Brits, weet het, in zijn naïeve opofferings-gezindheid en plichts-gevoel, anders:

Maar Veldk'net, wie s'n bloed word dan nie warm
Als dwing'landij en onreg jou verdruk?
Die vent noem ik 'n lawwe meid [4]) wat so
Kan stilsit als 'n ander baas wil speel
In onse huis en haard; 'n man, sê ik,
Die vat hem bij s'n nek en smijt hem uit.
Nee, Veldkornet, 'n man laat alles staan,
Die liefste wat jij op die aarde het.
Swa'er Jacob wou ook saam kom, Veldkornet.
Maar kijk, nou het hij net so'n klomp so's ik,
Sijn vrouw, daarbij, nog altijd siek in bed;
Toen, Veldkornet, het ons akkoord gemaak,
Dat om die beurt, van ons twee één sal blij
Om die twee huishou'ens in sijn sorg te neem.
Maar kijk, toen ons moes loot, wie t'huis sal blij
En hij die kortste trek, geloo mij vrij,
Toen huil die kêrel so 's 'n kleine kind
En sê, hij sou geen man meer aan durf kijk,
Omdat hij bij die vrouwens t'huis moet blij.
En ik moes sweer nie 'n dag te laat te kom
Om hem daar af te los........

Die beschamende opvatting is voor Berend beslissend.

De gebeurtenissen volgen, zooals zij door slimme Freek zijn voorzien. Oom Pieter wordt met zijn familie door Berend aan de grens aangehouden en voorloopig in het lager onder bewaking gesteld. Dit geeft natuurlijk aan de twee geliefden gelegenheid tot menigerlei onderhoud, doch tevens voor verraders, om hun invloed te doen gelden op Oom Pieter's zoon Hendrik, die dan ook in den val loopt en, als gevolg, door den Kommandant en den krijgsraad ter dood wordt veroordeeld. Magreet wil hem redden, met hem vluchten. Berend laat die vlucht in een oogenblik van zwakte toe, maar dan blijkt plotseling, dat, met de vluchtelingen, ook een paar zeer belangrijke documenten zijn verdwenen, die het commando in de handen der Engelschen overleveren. Berend wordt dan weer wakker, rijdt de vluchtelingen achterna en brengt hen weer in het lager, mèt de stukken. Het vonnis van Hendrik is daarmee geveld. Magreet neemt afscheid van den ter dood veroordeelde.

O, Hendrik broer, moet so ons afskeid wees,
Had ons dit ooit kon denk toen ons twee so
Om éne moederskoot nog saam mog speel;
Hoe skoon die da'e vol onskuld en geluk!
En 'k sou weer in die tijd terug wil wees
Als 'k nie geweet het van nog groter heil
Wat rijper jare breng, wat ik besit,
Waar ik verlee en toekoms voor wil gee!
Die kinder da'e s'n klein onenighede
Hoe gou vergeet, hoe gou weer afgekus,
Maar op die lewensweg kom daar 'n dag
Dat geeste van mekaar moet afskeid neem
En elke een sijn eige pad moet volge.
'n Klowe breed en diep skei harte dan
Wat naas mekaar één bedje het gedeel.
Broer Hendrik, vroeg moes ons so afskeid neem,
Jou pad was mijne nie, jij werd mij vreemd.
Maar op die rand van d'graf pas geen verwijt,
Veral nie uit 'n susters mond, mijn broer.
Vertrouw jou aan die Heer, Hij weet waarom
Die éne op 'n dwaalweg word gevoer,
Die ander in sijn krag die kwaad trotseer.
En Hij wat kragte gee en krag ontneem,

Sal naar die maat genade weet te gewe.
Broer Hendrik, kus mij, d'is die laatste keer.
En gee jou hand aan hierdie burger, broer;
Hij het sijn pligte goed en trouw volbrag,
So laat ons saam in vriendskap van hem skei.

Freek loopt aldus alles mee. Berend is middellijk oorzaak, dat Oom Pieter zijn zoon door den kogel verliest. En als nu bij een plotselingen overval der Engelschen Freek wordt gewond, doch, door Berend op zijn (Berend's) paard geholpen, weet uit-te-vluchten, en Berend zelf wordt gevangen genomen, is voor Oom Pieter, die alleen de uiterlijkheden van het geval kent, de zaak beslist.

Freek zal zijn dochter hebben. Terwijl Berend gevangen is in een kamp en daar, bij een poging om te ontvluchten, door een schot der Engelsche wachten zijn oogen verliest, wordt de gewonde Freek liefderijk door Magreet opgepast. In welken zielstoestand?

Hoe het ik tog die bittere strijd deurstaan,
Waar het ik nog die krag vandaan gehaal
Om maande lang v'r Freek so op te pas?
Om sijnentwil en om die liewe vrede
Moes ik in lijdsaamheid m'n plig volbreng,
Totdat 't aangesien werd alsof ik
Nou bij wil draai, mijn Bêrend wil verlochen,
Mijn lief, mijn held. Ik voel 't aan mijn hart,
Hij leef, hij denk aan mij, hij kom, hij kom!
O, is hij ver of is hij al nabij?!

Berend kòmt terug. Wel had hij menigmaal geschreven, doch Oom Pieter had alle brieven ongeopend verscheurd. Nu zijn allen bijeen, na den oorlog: Oom Pieter, Magreet, Freek en Berend. De beslissing moet vallen en valt:

BEREND:

Oom Pieter, hoor mij eers: had jul gelees
Wat ik geskrijwe het, dan sou jul weet....
Dan was die sware plig mij nou bespaar, —
Die Heere het 't goed gevind om mij
Die lig van albei oge te ontneem
En 'k moet.... ik voel, dit is mijn dure plig,
Om aan Magreet, als sij 't so begeer,
Die mag te gee om haar verlowings-woord
Terug te neem ....

OOM PIETER:

Die mag te gee! Die mag sal sij wel neem!
Ten minste het jij dit dan goed gevat
Dat sij van mij geen sikspens mee sou krij
Als sij so mal sou wees om jou te hou, —
Dat jij jou lewe selwe sou moet maak
En nou geen kans meer siet om dit te doen.
Nee dankie hoor, haar wag 'n beter lot
Als om met jou in velskoendorp [5]) te woon,
Of op 'n plasie onder jul gebroed
In armoed te vergaan, ha, ha, ha, ha!
Sij sal die sakie selwe hier beslis
En uit haar mond sal jij haar keuse hoor.
Ik gaan haar roep.

De uitslag is echter anders dan Oom Pieter zich heeft voorgesteld. Magreet kiest den blinden Berend.

Liefde en Plig is het eerste groote stuk litteratuur, dat uit den oorlog is ontstaan. Wellicht zijn de herinneringen van dien zwarten tijd nog niet genoeg bezonken en kon het daarom niet anders, dat in dit drama de lyrische gedeelten sterker en heviger aanspreken dan het eigenlijke drama en de zielkundige ontwikkeling der *dramatis personae*. Misschien ook moet dit geweten worden aan den aanleg van den schrijver Met dit al blijft Celliers' werk uitermate belangwekkend, in vele opzichten, vooral in de lyrische partijen, aangrijpend, ofschoon soms ietwat rhetorisch, en in elk geval een schoone belofte voor de toekomst, als de ellendige gevolgen van den oorlog zullen zijn verdwenen en de nationale grootheid, die de vrucht ervan is, alleen levend. Dan zal de tijd gekomen zijn voor de dramatische uitbeelding van het verleden. En dan kunnen wij veel schoons ook in deze verwachten. Celliers heeft het ons met dit drama beloofd.

VERKLARINGEN. [1]) bêre = bergen, bewaren; [2]) vaak = slaap; [3]) môre = morgen; [4]) meid = kaffervrouw; [5]) velskoendorp = dorp- of stadswijk, waar verarmde Afrikaners, die zelfgemaakte schoenen uit ongelooid leer dragen, wonen.

Druk van J. H. DE BUSSY, AMSTERDAM.